

УДК: 328.185 (439)

DOI: 10.31470/2786-6327/2022/2/126-132

Віра Дем'яненко

кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політології

Університету Григорія Сковороди в Переяславі

_dem-@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-6283-480X>

Researcher ID: G-7062-2019

Тетяна Прядко

кандидат політичних наук, доцент кафедри політології

Університету Григорія Сковороди в Переяславі

tanja_stricha@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-9019-6399>

Researcher ID: rid36569

(вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав, Київська обл., 08401, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОГО ПОПУЛІЗМУ В УГОРЩИНІ: ПОЛІТИЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ ДЕТЕРМІНАНТИ

У статті розглядається феномен правого популізму у сучасній Угорщині. Об'єктом дослідження виступає науковий дискурс, який стосується аналізу прояву популізму як тренду нинішньої політики у демократичних країнах.

Метою дослідження став аналіз політичних і соціальних чинників формування правого популізму в Угорщині як ідеології і практики правлячої політичної еліти.

Діалектичний принцип наукового пізнання дозволив виявити суперечливість природи політико-культурного розвитку в умовах демократичної модернізації посткомуністичного суспільства в Угорщині, дослідити феномен угорського популізму в його соціальних та політичних взаємозалежностях. Зокрема, констатовано, що: неефективна політика лівих посткомуністичних сил створила умови для актуалізації правого популізму, а їх відхід на політичний маргінес розширив спектр популістської політики до центру; агресивна, у тому числі антисемітська, риторика радикальних правих, дозволила партії В. Орбана широко використовувати націоналістичні, антиглобалістські, євроскептичні, антиміграційні лозунги.

За допомогою порівняльно-аналітичного методу вдалося з'ясувати особливості формування політичної риторики і політичної практики угорської правопопулістської партії Фідес і її лідера В. Орбана. Як і в усіх посткомуністичних країнах, в Угорщині процес переходу до ринкової економіки викликав розчарування населення в очікуваннях від демократії через зростання матеріальних проблем. Але, на відміну від сусідніх країн, угорське суспільство проявляло і проявляє більшу схильність до авторитарії.

У статті досліджуються питання чи можливо розглядати режим деліберальної демократії, який став результатом реалізації правопопулістської політики одним із варіантів переходу посткомуністичного суспільства до ліберальної демократії. Зроблено висновок, що доки в Угорщині рівень свободи набагато вищий, ніж за класичної диктатури, немає відкритого насильства і репресій, є вибори, зберігаються шанси на перемогу опозиції і перспектива зміни влади та побудови справжньої демократії.

Ключові слова: популізм, правий популізм, Угорщина, Фідес, В. Орбан, суспільство, політичні чинники.

Vira Demianenko

PhD in Political Sciences, Associate Professor of the Department of Political Sciences,
Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav
_dem-@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-6283-480X>
Researcher ID: G-7062-2019

Tetiana Priadko

PhD in Political Sciences, Associate Professor of the Department of Political Sciences,
Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav
tanja_stricha@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-9019-6399>
Researcher ID: rid36569

(30, Sukhomlynsky Str., Pereiaslav, Kyiv region, Ukraine, 08401)

FEATURES OF THE RIGHT-WING POPULISM IN HUNGARY: POLITICAL AND SOCIAL DETERMINANTS

The article examines the phenomenon of right-wing populism in modern Hungary. The object of the study is the scientific discourse that concerns the analysis of the populism manifestation as a trend of current politics in democratic countries.

The purpose of the study is the analysis of the political and social factors of the formation of right-wing populism in Hungary as the ideology and practice of the ruling political elite. The dialectical principle of scientific knowledge made it possible to reveal the contradictory nature of political and cultural development in the conditions of democratic modernization of post-communist society in Hungary, to investigate the phenomenon of Hungarian populism in its social and political interdependencies. In particular, it was established that: the ineffective policy of the left post-communist forces created the conditions for the actualization of right-wing populism, and their retreat to the political margins expanded the spectrum of populist politics to the center; aggressive, including anti-Semitic, rhetoric of the radical right allowed V. Orbán's party widely use nationalist, anti-globalist, Eurosceptic, and anti-immigration slogans.

With the help of the comparative and analytical method, it was possible to find out the peculiarities of the formation of political rhetoric and political practice of the Hungarian right-wing populist party Fidesz and its leader V. Orbán. As in all post-communist countries, in Hungary, the process of transition to a market economy caused the population to be disappointed in their expectations of democracy due to increasing material problems. But, unlike neighboring countries, Hungarian society showed and shows a greater tendency towards autocracy.

The article examines the question of whether it is possible to consider the regime of deliberative democracy, which was the result of the implementation of right-wing populist policy, as one of the options for the transition of post-communist society to liberal democracy. It was concluded that as long as the level of freedom in Hungary is much higher than under the classical dictatorship, there is no open violence and repression, and there are elections, there still are chances for the victory of the opposition and the prospect of a change of power and the building of a real democracy.

Key words: populism, right-wing populism, Hungary, Fidesz, V. Orbán, society, political factors.

Постановка проблеми. Популізм в останні десятиліття із маргінесу політичного дизайну демократичних країн перемістився на його мейнстрим, актуалізувавши багато суперечливих питань нинішнього етапу демократичного транзиту. У посткомуністичних країнах Центрально-Східної Європи особливої популярності набув правий популізм, основними ідеями якого є відстоювання національної ідентичності. В Угорщині склалася унікальна ситуація, коли із 2010 р. при владі там перебуває харизматичний популіст Віктор Орбан, лідер правоконсервативної

партії Фідес. Він прагне поєднати консервативну ідеологію і популістську практику, що призвело до істотних змін у політичній системі. У 2014 р. у своїй великій промові він окреслив контури побудови в Угорщині «неліберальної демократії», заявивши таким чином про своєрідний шлях розвитку країни, яка є членом ЄС. Дослідження природи режиму В. Орбана актуалізується також тим, що в умовах російсько-української війни позиція Угорщини щодо РФ та питань допомоги Україні часто не співпадає із політикою Європейського Союзу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню природи сучасного політичного популізму, його ідеології, формам прояву присвячено багато публікацій зарубіжних і вітчизняних науковців. Різні аспекти його неоднозначної природи, форм утілення розглядають І. Кіянка (Кіянка І., 2016), Е. Лаклау (Laclau E., 2005), С. Мадд (Mudde S., 2007), П. Таггарт (Taggart P., 2000) та ін. Безпосередньо феномен правого популізму в Угорщині прискрипливо вивчають угорські вчені та експерти, зокрема, А. Біро-Надь (Bíró-Nagy A., 2017), А. Бозоки (Бозоки А., 2012), Ф. Лацо (F., 2018), Б. Феледі (Feledy B., 2017) та ін. Значний інтерес до вивчення особливостей режиму В. Орбана проявляють російські дослідники, які у руслі нинішньої державної ідеології РФ, убачають в Угорщині майже союзницю, а в її політичній системі – альтернативу ліберальній демократії (Артеєв С. П., Буневич Д. С., Сигачёв М. И., 2022; Шишелина Л., 2018).

Метою дослідження став аналіз політичних і соціальних чинників формування правого популізму в Угорщині як ідеології і практики правлячої політичної еліти. Активно досліджують феномен В. Орбана і Фідес угорські науковці та експерти.

Матеріали і методи дослідження. Застосування діалектичного методу наукового пізнання, порівняльно-аналітичного та біхевіоралістського методів дозволили системно дослідити вплив соціальних і політичних чинників на формування та впровадження у політичну практику правого популізму в сучасній Угорщині.

Виклад основного матеріалу дослідження. Популізм зазвичай у науковому дискурсі вважається опозиційною тактикою, яку не можна застосовувати після того, як політична партія прийде до влади. Цьому присвячена велика кількість доказових досліджень, які з'явилися протягом останніх двох десятиліть, коли в країнах ліберальної демократії помітно актуалізувалися популістські політичні рухи і партії. Але політика нинішньої правлячої угорської еліти підриває це твердження. З 2010 року партія Фідес та її лідер прем'єр-міністр В. Орбан здійснюють правління популістським способом, зумівши підкорити один за одним державні інститути, послаблюючи систему стримувань і противаг, яка є невід'ємною частиною демократичної системи. Їм також удалося створити політико-економічну систему, у якій партія, угорська держава та місцева капіталістична економіка тісно переплетені, а ключові ресурси в основному контролюються близькими людьми, лояльним оточенням В. Орбана.

Варто зупинитися на чинниках, які зумовили відхід Угорщини від фундаментального шляху побудови ліберальної демократії до втілення правої популістської риторики у системі «неліберальної демократії».

За словами Жужанни Шелені, угорської політикині і фахівчині зі зовнішньої політики, яка працювала в Раді Європи та парламенті Угорщини, однієї із засновниць партії Фідес, створена у 1988 році Федерація молодих демократів (Fidesz) була свіжою, динамічною та політично свідомою молодіжною групою, яка боролася з автократичною комуністичною системою. Вона позиціонувала себе як радикальна, ліберальна та альтернативна організація, палкий захисник свободи, прав і верховенства права. Позиціонуючи себе як партія центру, Фідес (уже як Угорський громадянський союз) увійшла до парламенту у 1990 р. за результатами перших вільних виборів. Після цього у членів партії проявилися стратегічні і особисті розбіжності. Радикальні члени партії, і В. Орбан у їх числі, зробили поворот праворуч, вважаючи що це забезпечить їм більше електоральних і політичних можливостей. Зрештою, після багатьох дебатів із Фідес вийшли ліберали-центристи, а В. Орбан до кінця 1990-х рр., заручившись підтримкою антикомуністичних консервативних політиків та римо-католицької церкви, остаточно зсунув партію на праву позицію. Після своєї поразки на виборах у 2002 р., В. Орбан почав

використовувати популістсько-націоналістичні наративи, остаточно поляризувавши суспільство відповідно до інтересів партії, яка прагнула реваншу (Szelényi Z., 2022).

У формуванні нинішнього угорського популізму не слід недооцінювати політико-культурні детермінанти та історичний політичний досвід угорського суспільства. Угорщина як суверенна держава постала після закінчення Першої світової війни і розпаду Австро-Угорської імперії з відповідними фантомними болями про «велику Угорщину» тощо. Усе наступне її політичне життя, як відмічає угорський дослідник Ференц Лацо, постійно створювало дивну амальгаму: форму переважно авторитарного правління, яке, здається, зберігає трохи лібералізму та створює видимість свободи. У попередні десятиліття політична культура Угорщини могла поєднувати, без видимих суперечностей, радикальну праву ідеологію з прагматичними формами консерватизму, як за Е. Горті, або структури тоталітарного режиму без найяскравіших і найжахливіших форм тоталітарного правління, як під час десятиліть правління Я. Кадара. Фідес також запровадив особливу суміш: однопартійне правління, що виглядає як багатопартійна система, конкурентні вибори, які не є чесними, плюралістичний медіа-ландшафт, переважна частина якого, між тим, знаходиться під прямим контролем уряду, неліберальний режим, який дуже залежний від того, щоб бути частиною союзу ліберальних демократій (F., 2018).

Загалом, після повалення комуністичного режиму в Угорщині склалася досить своєрідна політична палітра. Співробітник Центру євроатлантичної інтеграції та демократії (CEID) Ботонд Феледі зазначає, що політичний спектр Угорщини був однією з найбільш поляризованих біполярних партійних систем серед усіх колишніх соціалістичних країн. Протягом багатьох років спадкоємці комуністичної еліти збиралися під прапором Соціалістичної партії (MSZP), тоді як консерватори гуртувалися навколо Фідес на чолі з В. Орбаном. Соціалісти були на чолі уряду протягом трьох термінів, а Фідес – безперервно із 2010 р. Він зазначає, що в Угорщині, єдиній із країн Вишеградської четвірки (Польща, Чехія, Словаччина, Угорщина), попри те, що вона з 1999 р. є членом НАТО, а з 2004 року – ЄС, громадськість має підстави сумніватись у тому, чи відбулася зміна режиму, а під час виборчих кампаній звичним є заклик до необхідності зміни режиму (Feledy B., 2017).

Відмічає Б. Феледі ще одну особливість формування політичної еліти у посткомуністичній Угорщині: там ніколи не були оприлюднені повністю (навіть значна частина) архіви секретної служби часів комуністичного режиму. Угорська політична еліта таким чином зберігала традицію брудної політичної боротьби, притаманної здебільшого недемократичним політичним режимам, використовуючи матеріали архівів для шантажу і делегітимізації політичних суперників (Feledy B., 2017). Так, через два роки після обрання прем'єр-міністром соціаліст П. Мед'єссіу 2004 році змушений був піти у відставку, після оприлюднення викриття його як платного агента комуністичної спецслужби. Фідес і В. Орбан використали цей випадок для напрацювання і просування популістської антиелітарної риторики.

Аналізуючи процес зростання популярності правих сил, Ф. Лацо звертає увагу на зв'язок історії лівих посткомуністів й історії правих радикалів в Угорщині. Він стверджує, що зростанню популярності правих популістів на початку ХХІ ст. сприяла політична поразка лівих посткомуністичних сил, які домінували, починаючи із 1989 р. Їх внутрішня криза, пов'язана зі зміною поколінь, оновленням кадрового потенціалу, загострена скандалом із оприлюдненням неpubлічної промовищойно переобраного (2006 р.) прем'єр-міністра Ференца Дюрчання (він зізнався, що брехав громадськості), резонувала зі загостренням соціальних конфліктів, зумовлених проблемами переходу до ринкової економіки (F., 2018).

Політична поляризація угорського суспільства значною мірою зумовлювалась соціальною поляризацією. Як свідчили соціологічні опитування 1989 р., разом із процесом демократизації населення Угорщини також очікувало, що зміна режиму принесе економічне процвітання та матеріальне поліпшення. Угорський аналітик А. Біро-Надь погоджується зі спостереженнями інших науковців, що структура цінностей угорського суспільства ґрунтується на раціональному, але замкнутому мисленні, відносно слабкій прихильності до демократії, недовірі, відсутності толерантності та патерналізмі. Домінуюча роль держави була фундаментальною рисою

державного соціалізму до зміни режиму. Незважаючи на системні зміни, перехід до ринкової економіки та період приватизації, попит на державне втручання разом із бажанням уникнути соціальної нестабільності залишалися ключовими аспектами національних уподобань (Vígó-Nagy A., 2017). Стомлене невинуватими очікуваннями від демократії населення прагне зрозумілих пояснень складних питань, простих рішень складних проблем. Популістська риторика саме так і побудована, щоб уловивши запити людей, пропонувати їм швидке вирішення їх проблем, принагідно чітко призначаючи винуватців (правляча еліта / забюрократизовані структури Євросоюзу / мігранти / іншівірці / МВФ тощо).

Основною причиною розколотості угорського суспільства, загалом як і суспільств у інших посткомуністичних країнах (більшою чи меншою мірою) на початок ХХІ ст., можна вважати розчарування головним наративом перехідного періоду: європеїзація і наздоганяння Заходу. Інституційний процес був завершений, але люди не відчували очікуваного покращення свого матеріального становища. А заклинання про цінності демократії, зразки країн Західної Європи не можуть надихати суспільство, зайняте проблемами облаштування свого більш-менш комфортного побуту.

Угорське суспільство 1990-х рр. А. Бозоки характеризує як деполітизоване, демобілізоване, відмічаючи, що «групи населення, які відвернулися від політики, відставали від процесів, які відбувалися і навіть формували гетто, таким чином, їх неможливо було мобілізувати ніякою політичною пропагандою, у тому числі й популістською» (Бозоки А., 2012). Але, перша декада ХХІ ст. показала суттєві зрушення в політичній та електоральній поведінці угорського суспільства. В. Орбан і ще радикальніша правонаціоналістична партія Йоббік на тлі зростаючого невдоволення населення результатами перехідного періоду, дискредитації провідних лівих посткомуністичних партій, які тривалий час були правлячими, фінансової кризи 2008 р. й економічного спаду змогли мобілізувати суспільство.

Парламентські вибори 2010 р. продемонстрували електоральний зсув: Фідес виграла вибори з конституційною більшістю – дві третини місць у парламенті; Йоббік одержала місця в парламенті, перетворилась із маргіальної у середньостатистичну партію. При цьому, Фідес, формально ставши всеохоплюючою партією центру, не змінила / не пом'якшила свою правопопулістську риторiku і програму. Фідес активно використовувала агресивні антиелітарні заклики у ході виборчої кампанії, запропонувала прогнати корумповану соціалістичну еліту та «повернути людей до влади», В. Орбан, подібно до Д. Трампа, який погрожував ув'язнити Г. Клінтон під час президентської виборчої кампанії у США, погрожував кинути колишнього прем'єр-міністра-соціаліста у в'язницю – хоча так і не виконав цю обіцянку (що характерне для популізму – обіцяти і не виконувати) (Feledy B., 2017).

Прийшовши до влади і перебуваючи на вищій державній посаді тривалий час, В. Орбан не тільки не відмовився від агресивної популістської риторики, а і почав проводити популістську політику. Фідесстала унікальною партією, яка спромоглася, перебуваючи при владі, отримати вигоду від зростаючих антиелітарних настроїв, спрямувавши їх спочатку проти соціалістичного уряду, згодом перенісши антагонізм на міжнародний рівень: брюссельську еліту та бюрократію, технократів, МВФ, Дж. Сороса та ін. Таким чином Фідес вдавалось відвернути увагу від внутрішніх проблем, у сприйнятті своїх виборців вона так і не стала істеблішментом.

Особливість угорського популізму ще й у тому, що він у своїй ідеології і політиці не сповідує виключно праві погляди, він проповідує ідеї соціального захисту, притаманні лівим, і здійснює деякі заходи, які відповідають сподіванням незаможних верств суспільства. Так, широка популістська кампанія Фідеспроти МВФ, як кореня усіх бід, не закінчилася на голосних заявах. Уряд В. Orbana відмовився використовувати кредити, які взяв попередній соціалістичний уряд у МВФ і Світового банку (ті вимагали введення режиму жорсткої економії саме перед виборами) і взявся їх виплачувати, навіть оголосивши для цього масовий збір коштів та націоналізувавши приватні пенсійні фонди. У результаті зростання номінального боргу було сповільнене (Feledy B., 2017).

Про реалізацію популістської політики уряду В. Орбана свідчить низка конкретних заходів. Наприклад, із січня 2013 року правий уряд Угорщини запровадив нову політику щодо плати за комунальні послуги, яка для тисяч сімей означала відчутну економію грошей. Щомісячні рахунки за комунальні послуги стали орієнтуватися на реальні доходи домогосподарств, відчутна економія на розрахунках за газ, воду та електроенергію – це має більший вплив на людей, ніж плакати на рекламних щитах і гасла у вечірніх новинах. Угорський політолог Л. Куртіз Університету м. Мішкольца вважає, що насправді проблема угорських лідерів полягала не у відсутності відповідей на соціальні та економічні виклики, а, навпаки, у надто швидких і радикальних реакціях, найчастіше спрямованих на ключові соціальні групи (молодь, люди похилого віку, фермери, медичні працівники тощо). Він, на підставі аналізу подій в Угорщині на національному і на місцевому рівнях, стверджує також, що популізм є, як за політичною логікою, так і за політичною програмою, комбінацією, яка часто, але не завжди має катастрофічні результати (Kürti L., 2020). Принаймні на сьогодні ситуація в Угорщині виглядає досить стабільною.

Нинішній угорський популізм, без сумніву, має певне коріння в соціально-політичних експериментах 1930-х і 1970-х років у різних національних контекстах і на міжнародному рівні та у власній політичній традиції. Л. Курті, який явище угорського політичного популізму означив терміном «орбанізм», відмічає ті його риси, які характерні для більшості варіантів популізму – структура, ідеологія та націоналістичні програми відповідають попереднім американським аграрним, аргентинським робітничим і російським народницьким рухам XIX століття. Водночас, він наголошує, що сьогодні угорський популізм не схожий на міжвоєнний угорський аграризм, а відноситься до політичної ідеології, тісно пов'язаної з правим авторитаризмом, політикою діаспори меншин, християнським фундаменталізмом і супутньою політикою корпоративного уряду (Kürti L., 2020). Також Л. Курті погоджується з Аттілою Агом, що угорський популізм є «жорстким популізмом» або популізмом зверху, «сильним правлінням еліти, яке трансформує основні соціальні, економічні та політичні структури та колонізує громадянське суспільство» (Ágh A., 2016). І це найголовніше, що відрізняє угорський популізм від іншої європейської популістської політичної культури і навіть від польської, де правопопулістська партія «Право і справедливість» також тривалий час є правлячою політичною силою.

Для усіх проявів популізму характерні два взаємопов'язані явища: народ і лідер (здебільшого, харизматичний), який за його позиціонуванням, найкраще розуміє інтереси і потреби народу. Лідеру правих угорських популістів В. Орбану вдалося створити імідж самобутнього політика. Цей образ посилюється створенням так званої нової державності, яка втілює популістську неліберальну демократію. Він не винайшов ні популізму, ні неліберальної демократії, але він, безумовно, був і є людиною свого часу, яка починала свою активну діяльність від розпаду комуністичної системи і до інтеграції посткомуністичних країн в ЄС. Йому вдається постійно й успішно експлуатувати націоналістичні, євроскептичній антиліберальні настрої, залишаючись правлячим політиком у державі, яка є членом Європейського Союзу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, можна стверджувати, що практика втілення правопопулістської політики в нинішній Угорщині певною мірою руйнує сприйняття популізму як світогляду небагатьох, достатньо розмитого і не здатного формувати і втілювати політичні програми. Своєрідність угорського правого популізму, серед іншого, детермінується характеристиками угорського суспільства – значна соціальна поляризація, раціоналізм і закритість, недовіра, певні реваншистські настрої, незначна прихильність до демократії, прагнення до автократії, обумовлені політичною традицією. Особливість політичних процесів у посткомуністичний період – тривале перебування при владі і зрештою дискредитація лівих на тлі економічної кризи, брудні методи ведення політичної боротьби, неприйнятні демократичним системам, зміна В. Орбаном законодавства після 2010 р., яка призвела до фактичної імітації рівних, вільних виборів, згорання свободи ЗМІ, діяльності громадських організацій тощо, водночас із проведенням заходів по вирішенню деяких соціальних проблем. Проте, політичний режим в Угорщині не став диктатурою. Залишається досить високий рівень свободи, немає відкритого насильства, є вибори, а, отже, опозиція завжди має шанси на перемогу і зміну влади.

І все ж, на нашу думку, політичну систему нинішньої Угорщини не можна вважати альтернативним шляхом посткомуністичної демократичної трансформації. Це твердження потребує подальшого вивчення і ґрунтовнішої аргументації. Також вартує окремого наукового дослідження проблема впливу правопопулістської політики прем'єр-міністра Угорщини В. Орбанана зовнішню політику та діяльність міжнародних структур.

Список використаних джерел і літератури

1. Ágh, Attila (2016). Increasing Europopulism as a Megatrend in East Central Europe: From Façade Democracies to Velvet Dictatorship. *Baltic Journal of Political Science*, Vol. 5. Pp. 21–39. URL: <https://www.journals.vu.lt/BJPS/article/view/10334/8243>.
2. Артеев С. П., Буневич Д. С., Сигачёв М. И. (2022). Новый популизм в новой Европе: венгерский и польский примеры в научном дискурсе. *Политические проблемы*. № 9 (1). С. 92–110. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/pdf>.
3. Bíró-Nagy András (2017). Illiberal Democracy in Hungary: The Social Background and Practical Steps of Building an Illiberal State. URL: https://www.cidob.org/en/articulos/monografias/illiberals/illiberal_democ.
4. Бозоки А. (2012). Популизм как дискурс венгерских элит. *Сравнительная политика*, № 9. С. 162–184. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/POPULISM_AS_A_DISCOURSE_OF_HUNGARIAN_ELITES.pdf.
5. Feledy Botond (2017). Hungary: Populism or politics? *CIDOB*, April. URL: https://www.cidob.org/en/articulos/cidob_report/n1_1/hungary_populism_or_politics.
6. Кіянка І. Б. (2016). Популізм в історії та сучасності: ідеологічні течії, рухи та політичні технології: Монографія. Львів: Видавництво «Простір». 387 с.
7. Kürti L. (2020). Orbánism: The culture of illiberalism in Hungary. *Ethnologia Europaea*, Vol. 2. Pp. 62–79. URL: <https://ee.openlibhums.org/article/id/1055/>.
8. Laclau E. (2005). On Populist Reason. London: Verso. 276 p. URL: <https://books.google.com.ua/books>.
9. Ferenc (2018). Populism in power in Hungary. Consolidation and ongoing radicalization. *Eurozine*, March 27. URL: <https://www.eurozine.com/populism-power-hungary/>.
10. Mudde C. (2007). Populist Radical Right Parties in Europe. Cambridge University Press. 385 p. URL: https://www.tcd.ie/Political_Science/undergraduate/module-outlines/ss/political-parties/.
11. Szelényi Zsuzsanna (2022). How Viktor Orbán Built His Illiberal State. *The New Republic*, April 5. URL: <https://newrepublic.com/article/165953/viktor-orban-built-illiberal-state>.
12. Taggart P. (2000). . Open University Press. 128 p.
13. Шишелина Л. Н. (2018). Четвёртое правительство Виктора Орбана. *Научно-аналитический вестник Института Европы РАН*. № 4. С. 84–88.

References

1. Ágh, Attila (2016). Increasing Europopulism as a Megatrend in East Central Europe: From Façade Democracies to Velvet Dictatorship. *Baltic Journal of Political Science*, Vol. 5. Pp. 21–39. URL: <https://www.journals.vu.lt/BJPS/article/view/10334/8243>.
2. Arteeв, S. P., Bunevich, D. S., SigachYov, M. I. (2022). Novyy populizm v novoy Evrope: vengerskiy i polskiy primeryi v nauchnom diskurse [New populism in a new Europe: Hungarian and Polish examples in scientific discourse]. *Politicheskie problemy – Political problems*, 9 (1), 92–110. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/pdf> [in Russian].
3. Bíró-Nagy, András (2017). Illiberal Democracy in Hungary: The Social Background and Practical Steps of Building an Illiberal State. URL: https://www.cidob.org/en/articulos/monografias/illiberals/illiberal_democ.
4. Bozoki, A. (2012). Populizm kak diskurs vengerskih elit [Populism as a discourse of the Hungarian elites]. *Sravnitel'naya politika – Comparative policy*, 9, 162–184. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/POPULISM_AS_A_DISCOURSE_OF_HUNGARIAN_ELITES.pdf. [in Russian].
5. Feledy, Botond (2017). Hungary: Populism or politics? *CIDOB*, April. URL: https://www.cidob.org/en/articulos/cidob_report/n1_1/hungary_populism_or_politics.
6. Kiianka, I. B. (2016). Populizm v istorii ta suchasnosti: ideolohichni techii, rukhy ta politychni tekhnolohii: Monohrafiia. [Populism in history and modernity: ideological currents, movements and political technologies: Monograph.]. Lviv: Vydavnytstvo «Prostir» [in Ukrainian].
7. Kürti, L. (2020). Orbánism: The culture of illiberalism in Hungary. *Ethnologia Europaea*, Vol. 2. Pp. 62–79. URL: <https://ee.openlibhums.org/article/id/1055/>.
8. Laclau, E. (2005). On Populist Reason. London: Verso. URL: <https://books.google.com.ua/books>.
9. Ferenc (2018). Populism in power in Hungary. Consolidation and ongoing radicalization. *Eurozine*, March 27. URL: <https://www.eurozine.com/populism-power-hungary/>.
10. Mudde, C. (2007). Populist Radical Right Parties in Europe. Cambridge University Press. URL: https://www.tcd.ie/Political_Science/undergraduate/module-outlines/ss/political-parties/.
11. Szelényi, Zsuzsanna (2022). How Viktor Orbán Built His Illiberal State. *The New Republic*, April 5. URL: <https://newrepublic.com/article/165953/viktor-orban-built-illiberal-state>.
12. Taggart, P. (2000). . Open University Press. 128 p.
13. Shishelina, L. N. (2018). Chetv Yortoe pravitelstvo Viktora Orbana [The fourth government of Viktor Orban]. *Nauchno-analiticheskiiy vestnik Instituta Evropyi RAN – Scientific and analytical bulletin of the Institute of Europe RAS*, 4, 84–88 [in Russian].